

Š T Ú D I E

„*RAME DI POLLANA*“

SPIŠSKO-GEMERSKÁ MEĎ VO FLÁMSKU A V BENÁTKACH
V PRVEJ TRETINE 14. STOROČIA

MARTIN Š T E F Á N I K

ŠTEFÁNIK, Martin. “Rame di Pollana”. Spiš-Gemer copper in Flanders and Venice in the first third of the 14th century. *Historický časopis*, 2017, 65, 2, pp. 193-216, Bratislava.

Exporting of copper from eastern Slovakia through Poland and the Hanseatic ports on the Baltic coast to Flanders is documented from the 1320s and 1330s at a time when convoys of galleys operated between Venice and Flanders. As a result of its transit through Poland, it was called “Polish copper” (*Rame de Pollana*). It represented one of the important types of copper on the market at Bruges, from where it was transported in the form of rectangular plates to Venice. According to documents preserved in Venice from the papers of the copper merchant N. Paolini, he sold 108 centnars (= c. 5.15 tonnes) of *Rame de Pollana* in 1324. In the Venetian foundries, it is mentioned in 1334 as one of the five basic types imported to the city. These records show that this trade was profitable in spite of the long voyage around Europe.

Key words: Eastern Slovak copper. Spiš copper. Middle Ages. Trade. Venice. Flanders. Hanse towns.

Otázka vývozu slovenskej medi do zahraničia v stredoveku bola predmetom viacerých prác, ktoré sa zameriavali primárne na banskobystrickú meď: tieto exporty dosiahli koncom 15. a začiatkom 16. storočia prostredníctvom turzovsko-fuggerovskej spoločnosti rozmer, ktorý možno nazvať celosvetovým, resp. celoeurópskym a z toho vyplýva aj záujem o ňu. V historickom povedomí ostala v neposlednom rade aj vďaka jej úlohe v politike, keď Fuggerovci s financiami pochádzajúcimi o. i. aj z predaja slovenskej medi výrazne prispeli k mocenskému vzostupu Habsburgovcov.

Už vyše storočie pred vznikom tejto spoločnosti sú doložené vývozy banskobystrickej medi zo Slovenska do Stredomoria prostredníctvom nemenej známych finančníkov a bankárov ako boli Fuggerovci: šlo o florentských Mediciovcov. Tieto vývozy smerovali najmä do Benátok (odkiaľ sa mohla ďalej vyvážať na východné trhy), sčasti sa dostávali priamo z Uhorska cez dalmátske prístavy priamo do Sýrie alebo Egypta.¹ V súvislosti so

---

1 Problematikou sa v Maďarsku spomedzi starších autorov zaoberal Oszkár Paulinyi, na Slovensku Jozef

záujmom Benátčanov o slovenskú meď vznikla rozsiahla diskusia, či mohol byť motivovaný obsahom striebra v banskobystrickej „čiernej“ medi a či Benátky mohli ovládať už v 14. storočí techniku oddeľovania striebra tzv. scedzovania medi (nem. Saigern, Saigerung), ktorá sa podľa známych poznatkov vyvinula až neskôr v 15. storočí.² Po analýze benátskych protokolov a rozsiahlejších ekonomicko-obchodných súvislostí sa ukázalo, že Benátčania zrejme nepoznali v 14. storočí túto technológiu, ale mali záujem o meď ako takú (nielen zo Slovenska, ale aj z iných zdrojov, ku ktorým mali ako svetové obchodné centrum prístup), nakoľko pre nich v danom čase predstavovala významnú surovinu pre domácu spotrebu aj pre medzinárodný obchod. Meď z rôznych európskych trhov doviezli do Benátok, tam ju zjemnili a spracovali v domácich hutách, označili symbolom (pečaťou, bulou) sv. Marka a ďalej vyvážali do celého sveta: nazývala sa tak „cajchovanou“ meďou (*rame di bolla*) a z Benátok sa v 14. storočí vozila okrem egyptskej Alexandrie a sýrskeho Damasku aj do Konštantínopolu, na Cyprus, na Malorku, do Flámska alebo do severnej Afriky.³ A takéto vývozy slovenskej medi sa dokonca realizovali ešte skôr, ako sú doložené prvé doklady o medi pochádzajúcej z Banskej Bystrice.

Vlachovič a Peter Ratkoš, z novších autorov v Nemecku Wolfgang von Stromer a na Slovensku najmä Marián Skladaný a M. Štefánik. PAULÍNYI, Oszkár. A középkori magyar réztermelés gazdasági jelentősége. In *Károlyi Árpád – Emlékkönyv*. Budapest : Sárkány, 1933, s. 402-439; PAULÍNYI, Oszkár. *Produkcija drahých kovov a všeobecný vývoj hospodárstva v Uhorsku v období raného a rozvíteného feudalizmu (1000 – 1526)*. Sekcia pre hospodárske a sociálne dejiny pri Slovenskej historickej spoločnosti. Študijné materiály zv.12. Bratislava 1973, s. 2-83; VLACHOVIČ, Jozef. *Slovenská meď v 16. a 17. storočí*. Bratislava : HÚ SAV, 1964; RATKOŠ, Peter. Predpoklady vzniku thurzovsko-fuggerovskej spoločnosti r. 1495 (Začiatky rafinovania a scedzovania banskobystrickej bohatej medi). In *Československý časopis historický XIV*, časť 5, 1966, s. 758-765. ISSN 0045-6187; RATKOŠ, Peter. Das Kupferwesen in der Slowakei vor der Entstehung der Thurzo-Fuggerischen Handelsgesellschaft. In BOG, Ingomar (ed.). *Der Außenhandel Ostmitteleuropas 1450–1650*. Köln; Wien : Böhlau, 1971, s. 586. ISBN 3412410713; STROMER, Wolfgang von. Medici-Unternehmen in den Karpatenländern. Versuche zur Beherrschung des Weltmarkts für Buntmetalle. In *Aspetti della vita economica medievale. Atti del Convegno di Studi nel X anniversario della morte di Federigo Melis*. Firenze : Università degli studi – Istituto di Storia economica, 1985, s. 370-397; SKLADANÝ, Marián. Das erste frühkapitalistische Unternehmen im slowakischen Bergbau. In *Urbs – provintia – orbis (Contributions ad historiam contactum carpathicarum in honorem O. R. Halaga edictae)*. Košice : SÚ SAV, 1993, s. 83-90; SKLADANÝ, Marián. Thurzovsko-fuggerovský mediarsky podnik v Banskej Bystrici a jeho európsky význam. In *Päťsté výročie vzniku thurzovsko-fuggerovského mediarskeho podniku v Banskej Bystrici*. Banská Bystrica : UMB, 1995, s. 8-37. ISBN 8085162857; ŠTEFÁNIK, Martin. Pramene o banskobystrickej medi v Benátkach z druhej polovice 14. storočia. In DANIŠ, Miroslav (ed.). *Štúdie z dejín baníctva a banského podnikania : zborník k životnému jubileu Mariána Skladaného*. Bratislava : Katedra všeobecných dejín FFUK, 2001, s. 48-63. ISBN 808898243X.

- 2 K problematike techniky scedzovania por. STROMER, Wolfgang von. Die Saigerhütte. Deutsch-ungarischer Technologietransfer im Spätmittelalter bei der Entwicklung der Kupfer–Silber–Scheidekünste zur „ars conflatoria separantia argentum a cupro cum plumbo vulgo saigerhütten nuncupatur“. In FISCHER, H – SZABADVÁRY, F. (eds.). *Technologietransfer und Wissensaustausch zwischen Ungarn und Deutschland. Aspekte der historischen Beziehungen in Naturwissenschaft und Technik*. München : R. Oldenbourg Verlag, 1995, s. 27-57. ISBN 348656174X; SKLADANÝ, Marián. Die Entsilberung des Neusohler Schwarzkupfers als historiografisches Problem. In BARTELS, Christoph – DENZEL, Markus A. (eds.). *Konjunkturen im europäischen Bergbau in vorindustrieller Zeit. Festschrift für Ekkehard Westermann zum 60. Geburtstag Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, Beiheft 155 (2000), s. 173-187. ISBN 9783515076845.
- 3 ORLANDINI, V. – CESSI, Roberto (eds.). *Tarifa zoè notizia dy pexi e mexure di luogi e tere che s'adovra marcadantia per el mondo*. Venezia 1925, s. 28, 43, 52, 61, 64, 68. K širšiemu kontextu por. ŠTEFÁNIK, Martin. Kupfer aus dem ungarischen Königreich im Spiegel der venezianischen Senatsprotokolle im

V tejto súvislosti treba poznamenať, že termín „slovenská meď“ je pochopiteľne novotvarom. Ide o meď vyťaženu na území dnešného Slovenska, kde sa v stredoveku dobývala v zásade v dvoch oblastiach: stredoslovenskej (banskobystrickej)⁴ a východoslovenskej (spišsko-gemerskej) oblasti.

V historiografii celkovo menej známou ako stredoslovenská, no chronologicky prvou doloženou sortou medi vyvážanej z územia Slovenska do zahraničia, bola východoslovenská meď, ktorá je predmetom tohto príspevku. Predstavovala významný artikel v obchode spišských miest s baltskou oblasťou už od konca 13. storočia.⁵ Spišskú, resp. spišsko-gemerskú meď vyvážali uhorskí kupci (*mercatores de Hungaria*) cez Stary Sacz do Krakova. Tu ju museli povinne ponúknuť domácim (krakovským) kupcom na základe práva skladu na meď, ktoré udelil krakovským mešťanom roku 1306 krakovský vojvoda Vladislav Lokietok (kráľom sa stal až neskôr r. 1320). Takéto právo skladu – teda výlučné právo obchodovať s istým artiklom – sa týkalo len dovážanej medi (čo je pomerne neobvyklý prípad), pre iné tovary povolil cudzincom obchodovať medzi sebou. Svedčí to o mimoriadnom význame, ktorý medi v medzinárodnom obchode krakovská mestská rada prisudzovala v situácii, keď Vladislavovi krátko po smrti posledného Přemyslovca Václava III. (zahynul práve pri výprave do Poľska) v auguste 1306 otvorili brány mesta a ihneď si vyžiadali ako odmenu toto privilégium, ktoré im aj bolo udelené dva týždne nato (12. septembra). Ďalej na sever už nesmeli voziť meď Uhri či iní „cudzí“ kupci (t. j. ani poľskí zo Saczu), ale len Krakovčania.

Kontrola obchodu s meďou medzi Uhorskom a Baltským morom bola teda pre nich výsostne prioritná, resp. najdôležitejšia otázka a je zrejmé, že takýto obchod sľubujúci vysoké zisky musel prevíťať už desaťročia predtým. Dôkazom je aj skutočnosť, že Vladislav riešil meď vo svojom privilégium na prvom mieste a až následne a v menšom rozsahu sa zaoberal ďalšími otázkami ako bolo oslobodenie od ciel za dovoz rýb, nákup a predaj soli či otázkou stavby hradieb medzi krakovským hradom a mestom.⁶ O štyri

---

14. Jahrhundert. In TASSER, Rudolf – WESTERMANN, Ekkerhard (eds.). *Der Tiroler Bergbau und die Depression der europäischen Montanwirtschaft im 14. und 15. Jahrhundert : akten der internationalen bergbaugeschichtlichen Tagung Steinhaus.. – Innsbruck*. Wien; München; Bozen : Südtiroler Landesarchiv, 2004, s. 210-226. ISBN 3706518872; ŠTEFÁNIK, Martin. Italian involvement in metal mining in the central Slovakian region, from the thirteenth century to the reign of king Sigismund of Hungary. In *I Tatti Studies. The Harvard University Center for Italian Renaissance Studies : Essays in the Renaissance*, 2011–2012, vol. 14-15, s. 31. ISSN 0393-5949.

- 4 Banskobystrickú meď v Benátkach nazývali *Rame de Xolio* alebo *Solio*, pričom x sa číta ako ostré „z“. Benátčanom bol teda dobre známy geografický pôvod tejto medi (Banská Bystrica sa nazývala „Nový Zvolen“, lat. Novum Solium, nem. Neusohl).
- 5 HALAGA, Ondrej R. Le grand commerce Occident–Orient et l’Europe centrale. In *Studi in memoria di Federigo Melis*, vol. II. Napoli : Giannini, 1978, s. 21. ISBN 9788874311323; HALAGA, R. Ondrej. *Košice – Balt. Výroba a obchod v styku východoslovenských miest s Pruskom. Obchodné styky Slovenska so zahraničím v stredoveku, diel 1*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1975, s. 70. Objavenie významných ložísk s ťažbou medi a následným udelením privilégii východoslovenským mestám sa udiało už v arpádovskom období, por. SZENDE, Katalin. Continuity and change in the urban network of Hungary in the early Angevin period. In *Banatica 26 – II Istorie*. Cluj-Napoca : Editura MEGA, 2016, s. 70. ISSN 1222-0612; WEISZ, Boglárka. Mining Town Privileges in Angevin Hungary. In *Hungarian Historical Review*, 2013, roč. 2, č. 2, s. 291. ISSN 2063-9961.
- 6 Krakovské právo skladu na meď, príloha č. 1. Ku kontextu jeho udelenia por. STARZYNSKI, Marcin. *Das mittelalterliche Krakau: Der Stadtrat im Herrschaftsgefüge der polnische Metropole*. Übersetzt von

roky neskôr v rámci rozhodovania v spore krakovských mešťanov s kláštrom klari-siek v Starom Saczi Vladislav oslobodil Krakovčanmi dovážanú meď od platenia mýta (čo však neplatilo napr. o olove alebo textíliách, ktoré do Uhorska opačným smerom vyvážali).⁷ Roku 1324, keď uzavreli Košičania s Krakovčanmi vzájomnú obchodnú do-hodu, povolili Košičanom napriek právu skladu vyvážať ich tovary cez Krakov ďalej do Poľska, avšak nesmeli používať cestu po Visle smerom na Prusko (t. j. k pobrežiu).⁸ A napokon, kráľ Kazimír zriadil roku 1335 osobitné právo skladu pre meď aj v meste Kazimierz (mesto na Visle v bezprostrednej blízkosti Krakova, dnes jeho súčasť).⁹ Smer exportu medi zo Slovenska cez Poľsko k pobrežiu prostredníctvom Krakovčanov, resp. kupcov z Kazimierzu pozdĺž Wisly bol teda intenzívne využívaný a jednoznačne sa tešil panovníckej podpore.

Ďalšou stanicou pri vývoze východoslovenskej medi boli hanzové mestá. Hanza bol pôvodne ochranný kupecký zväz severonemeckých obchodníkov so sieťou zastúpení vo viacerých mestách, ktorý postupne prerástol do zväzu až dvoch stovák miest nachá-dzajúcich sa na pobreží Severného a Baltského mora so zastúpeniami vo všetkých vý-znamných prístavoch. Siahal od západného Ruska až po Lamanšský prielav. Od konca 13. storočia zažívala Hanza svoj najväčší rozmach. Šlo o skutočnú veľmoc, hoci nemala vlastné teritórium, menu ani vládu. Patrili k nej zastúpenia vo významných mestách ako Novgorod, Stockholm, Gdaňsk, Toruň, Štetín, Hamburg a Lübeck, na západe Londýn aj flámske Brugge. Najvýznamnejším prekladiskom pre spišskú meď na poľskej ceste bolo mesto Toruň, kam sa vozila po výhodnej vodnej ceste (rieke Visle). Alternatívu predsta-vovala aj trasa po Odre cez Vratislav do Štetína.¹⁰

Doklad o prítomnosti východoslovenskej medi v hanzových mestách z tejto doby pochádza priamo zo „srdca“ celej Hanzy – zo severonemeckého Lübecku. Významný lübeckský kupec a člen mestskej rady Bernard z Kusefeldu nechal prostredníctvom svo-

---

Christian Prüfer und Kai Witzlack-Makarevich. Köln; Weimar; Wien : Böhlau, 2015, s. 114-115. ISBN 9783412223823.

- 7 PIEKOSIŃSKI Franciszek (ed.). *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa, vol. I (1257–1506). Codex diplomaticus civitatis cracoviensis in: Monumenta mediaevi historica res gestas Poloniae illustrantia*, tom. V. Cracoviae : Sumptibus Academiae literariae Cracoviensis, typis emeridum „Czas“, 1879, s. 11, Nr. VII: 15. XII.1310. O 70 rokov neskôr Ľudovít Veľký nariaďuje kupcom zo Saczu používať pre dopravu medi trasu cez Krakov, ktorú títo obchádzali po vodných cestách (Dunajec, Visla): „...ex Sandeczensi predictae nostre Ciuitatis hominum, Incolarum, Ciuium et mercatorum nauigio seu transitu, quem fecerunt hucusque in aquis videlicet donauiecz et Wisla, ...vt omnes et singuli dicte nostre Ciuitatis Sandeczensis Ciues et Incole et mercatores dimissis eorum transsitibus seu nauigijs in dictis aquis factis quomodocumque cum ferro, Cupro et alijs quibuscumque mercibus eorum in terra, et nullas alias, quam per Craccouiam nostram Ciuitatem et per alia consueta loca viarum et theloniorum nostrorum regalium in antea iugitur transeant et redeant...“ Tamže, s. 71-72, Nr. LVII: 11. XI. 1380.
- 8 PIEKOSIŃSKI, *Kodeks I*, ref. 7, s. 17, Nr. XV: 25. február 1324. Ku kontextu por. HALAGA, R. Ondrej. Kaufleute und Handelsgüter der Hanse im Karpatengebiet. In *Hansische Geschichtsblätter* 85. Köln; Graz : Böhlau, 1967, s. 66. ISSN 0073-0327.
- 9 „...depositum salis, plumbi vel cupri in ciuitate Casimieriensi, quod ciues ibidem inter metalla duxerint eligendum, gratantissime faciemus“. PIEKOSIŃSKI, *Kodeks I*, ref. 7, s. 21, Nr. XIX: 27. február 1335.
- 10 IRSIGLER, Franz. Hansischer Kupferhandel im 15. und in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. In *Hansische Geschichtsblätter* 97. Köln; Wien : Böhlau, 1979, s. 20. ISSN 0073-0327.

jich agentov poslať z Elblagu (hanzové mesto v Gdanskom zálive na baltskom pobreží) do Flámska po mori na lodiach 70 centnárov medi v cene 30 (strieborných) mariek.¹¹

Dá sa povedať, že Hanza odoberala väčšinu medi z karpatského priestoru, sčasti ju využívala pre vlastnú potrebu a sčasti ju ďalej exportovala. Med' nachádzala široké využitie v stavebníctve – používala sa ako materiál na pokrývanie striech, v potravinárstve na výrobu kotlov, nádob a náčinia vo výrobe aj v domácnostiach, surovina vo zvonolejárstve a v neposlednom rade aj v mincovníctve ako prísada do zlatých a strieborných alebo v niektorých prípadoch aj na razbu medených mincí.¹² Vo Flámsku, ktoré bolo najzápadnejšie umiestnené hanzové teritórium, bola potom med' z východného Slovenska kvôli spomínanému tranzitu vnímaná už ako „poľská“.¹³ Bola vyvázaná do mesta Bruggy – centra flámskeho obchodu s najvplyvnejším spomedzi všetkých zahraničných zastúpení (kontorov) Hanzy.

Kontor v Bruggách bol založený ešte v čase udelenia privilégii flámskou grófkou Margarétou r. 1252/1253 a inštitucionálne zastupoval záujmy severonemeckých kupcov v Bruggách. V meste, ktoré malo v 14. storočí okolo 40 000 obyvateľov, sa stretával „románsky“ a „germánsky“ svet a bolo miestom výmeny tovarov východu a západu, resp. severu a juhu Európy. Predstavovali jeden z jej najbohatších regiónov porovnateľný so súvekou Florenciou či Benátkami. Bruggy vďačili za svoj rozmach kanálu Zwin, ktorý vznikol po záplavovej vlne roku 1134 a cez prieplav k prekladisku Damm ich spojil s morom. Od 14. storočia kvôli jeho postupnému zanášanju plnilo úlohu bruggského námorného prístavu o ďalších cca 10 km vzdialenejšie mesto Sluis (lat. *Clusa, Clusia*) na dnešnej belgicko-holandskej hranici, kde mohli pristávať aj väčšie plavidlá prichádzajúce z Atlantického oceánu. Svojím spôsobom tak Bruggy systémom prepájajúcich sa kanálov pripomínali Benátky. Stručný popis námornej sily Hanzy zvlášť v spojení s Bruggami nám zanechal súčasník – benátsky cestovateľ a obchodník Marin Sanudo starší (nemôžno si ho zamieňať s jeho menovcom historikom Marinom Sanudom mladším z inej vetvy prominentnej rodiny, ktorý žil o dve storočia neskôr). Sanudo starší v latinsky písanom diele adresovanom pápežovi referuje v časti o nemeckých krajinách, ktoré sám pred rokom 1321 navštívil a na benátskych obchodných galérach sa dostal až do prístavu Sluis, pričom flotilu nemeckých lodí považoval za porovnateľnú s benátskym loďstvom. V Bruggách – meste s rozsiahlou mierou autonómie, resp. takmer nezávislosti na flámskom grófovi sa schádzali stovky kupcov zo všetkých kútov sveta: v meste sa nachádzala už od 13. storočia ulica Lübečanov, Hamburčanov, Angličanov, Španielov, Florent'anov, Gaskoncov, Benátčanov, Škótov aj Dánov. Cudzí kupci v Bruggách na rozdiel od iných kontorov Hanzy však nemali povinne vymedzenú budovu určenú na bývanie v meste ani striktný režim dohľadu ako to bolo napr. v prípade Nemeckého skladu (*Fondaco dei Tedeschi*) v Benátkach. Kupci Hanzy zvaní kvôli svojmu „východnému“ pôvodu

11 Por. Príloha č. 2. Centnár v Lübecku zodpovedal 112 funtom = 54,2 kg.

12 IRSIGLER, ref. 10, s. 15-16, 18.

13 „*Dou royaume de Hongrie vient cire, or et argent en plate... Dou royaume de Polane vient or et argent en plate, cire, vairs et gris et coivre.*“ Citovaný zoznam krajín a tovarov dovážaných do Brúgg pochádza z poslednej tretiny 13. storočia. HÖHLBAUM, Konstantin (ed.). *Hansisches Urkundenbuch*. Bd. III. Halle : Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses, 1882–1886, s. 419, Nr. 624, pozn. 1. V Poľsku sa med' neťažila. S ohľadom na uvedený kontext krakovského práva skladu je zrejme, že šlo o vyvázanú spišskú (gelnickú) med'.

ako *Osterlinge* bývali až do 2. polovice 15. storočia (lebo až 1478 získali vlastný *Osterlingen-Haus*) u svojich obchodných partnerov, resp. v hostincoch (Herbergoch) roztrúsených v meste a poskytovaných mešťanmi Brúgg – ich hostiteľmi, kde si aj skladovali svoje tovary. Na rozdiel od postupne upadajúcich trhov v Champagne, neboli trhy v Bruggách časovo obmedzené. Miestni obchodníci sa nesústredovali na aktívne vykonávanie zahraničného obchodu (s výnimkou Anglicka a západofrancúzskeho pobrežia), ale skôr na sprostredkovateľskú (maklérsku) úlohu medzi cudzími kupcami. Hostitelia, u ktorých boli cudzinci ubytovaní, však hrali mimoriadne dôležitú úlohu pri obchodovaní. Typický hostiteľ bol pre ubytovaného cudzinca súčasne maklérom a hľadal preňho odberateľa pre jeho tovary. Takisto ho zastupoval pred mestskou vrchnosťou, ručil za jeho dlhy, podľa potreby mu prekladal vo viacjazyčnom prostredí, v jeho neprítomnosti dohliadal na uskladnené tovary a inkasoval za ne platby. Cech maklérov založený roku 1293 bol najvplyvnejším cechom v meste a ich sprostredkovanie bolo vo všeobecnosti povinné pri uzatváraní obchodov medzi cudzincami. Na niektoré tovary – vrátane medi – platila od roku 1309 povinnosť priviezt' ich priamo do Brúgg. Dôležitou výsadou bolo, že prítom nemeckým kupcom dovolili obchodovať medzi sebou aj bez použitia maklérov. Význam Brúgg ako centra sprostredkovateľského obchodu dokladá napokon aj skutočnosť, že jedna z najvýznamnejších patricijských maklérsko-hostiteľských rodín v meste van der Beurse (ich meno sa zrejme odvodzuje od lat. *borsa*, mešec) dala názov aj modernej inštitúcii burzy. Vlastnili viacero domov, v ktorých od 13. storočia ubytovávali kupcov Hanzy (teda možno aj tých, ktorí privážali východoslovenskú meď). Členovia rodiny boli v kontakte s talianskymi bankármi už od 13. storočia. Jeden z ich domov *Haus zur Börse* odkúpili roku 1397 Benátčania a presťahovali doň svoj zahraničný konzulát (ktorý mali v meste už od r. 1319, por. nižšie). V blízkosti domu sa postupne usadili aj Janovčania a Florenťania, kupci z toskánskej Lucchy a Španieli. Námestie, na ktorom sa ich zastupiteľstvá nachádzali, prevzalo v 15. storočí pôvodný názov domu – stalo sa z neho *Platz der Börse*, ktoré spomína norimberský lekár Hieronymus Münzer koncom 15. storočia vo svojom cestopise. Pomenovanie potom prešlo aj na inštitúciu burzy v Antverpách, kam sa presunuli mnohí zahraniční kupci. Postupné prevzatie názvu „burza“ pre uzatváranie obchodných transakcií aj Francúzmi a Angličanmi od mena rodiny (v taliančine *della Borsa*) popisuje florentský emigrant Lodovico Guiciardini po 25 rokoch života vo Flámsku.¹⁴

14 SEGGERN, Harm von. Fremde Kaufleute in Brügge. Zur Entstehung der Börse im 14./15. Jahrhundert. In FELTEN, Franz J. (ed.). *Mittelalterliche Kaufhäuser im europäischen Vergleich*. Mainzer Vorträge 18. Stuttgart : Franz Steiner Verlag, 2015, s. 105-107, 111, 114-115, 117, 119-121. ISBN 9783515109833; MURRAY, James. That Well-Founded Error : Bruges as Hansestadt. In WUBS-MROZEWICZ, Justyna – JENKS, Stuart (eds.). *The Hanse in Medieval and Early Modern Europe*. Leiden; Boston : Brill, 2013, s. 183, 186-187, 189. ISBN 9789004212527; van HOUTTE, J. A. The Rise and Decline of the Market of Bruges. In *The economic History Review*, second series vol. XIX. Utrecht : Economic History Society; N.V.A. Oosthoek's Uitgevers Mij, 1966, s. 33, 35-36, 39. ISSN 1468-0289; HÄPKE, Rudolf. *Brüggens Entwicklung zum mittelalterlichen Weltmarkt*. Abhandlungen zur Verkehrs- und Seegeschichte im Auftrage des Hansischen Geschichtsvereins. Hrsg. V. Dietrich Schäfer. Bd. I. Berlin : Karl Curtius, 1908, s. 105-108, 157-159, 207-209, 222; DAENELL, Ernst. *Die Blütezeit der deutschen Hanse*. Bd. I. Berlin : Georg Reimer, 1905, s. 8, 12-15. Povolenie dovozu medi pre nemeckých kupcov tamže, s. 16. Vznik kontoru Hanzy v Bruggách por. tamže Bd. II s. 54-55, 71. O kontaktoch rodiny van der Beurse s Talianmi por. tamže, s. 151. Sanudov popis z 20. rokov 14. storočia: „*Iam ego praesens capitulum consumaveram*,

Práve kvôli súvislosti s Talianmi a obzvlášť Benátkami už v 14. storočí je dost' dobre možné, že práve tu, v prostredí generácií obchodnícko-maklérskej rodiny van der Beurse, mohlo byť miesto, kde sa s meďou aktívne obchodovalo a kde sa za ich sprostredkovania odovzdávala meď od hanzových kupcov do rúk talianskych, najmä benátskych obchodníkov.

Význam medi na trhu v Bruggách v prvých desaťročiach 14. storočia dokladajú z druhej, teda talianskej strany dochované obchodné príručky pre cestujúcich kupcov najmä z toskánskeho a benátskeho prostredia. O týchto príručkách vieme pomerne veľa. Len z Talianska ich poznáme vyše dve desiatky.¹⁵ Vznikali ako pomôcky pre cestujúcich kupcov pohybujúcich sa na medzinárodných trhoch, obsahovali jednak navigačné údaje potrebné pre plavbu a orientáciu a jednak množstvo praktických rád určených najmä na to, aby sa mohli vyznať v množstve lokálnych váh a mier, rôznych druhov mincí a správne ich prepočítavať. Predpokladá sa, že príručku tohto druhu mal so sebou napr. aj benátsky cestovateľ Marco Polo, keď v janovskom zajatí spisoval svoje zážitky z ciest v Číne. Šlo o hodnoverné zdroje informácií, pretože ich primárnym cieľom bolo práve čo najpravdivejšie a najpraktickejšie informovať kupeckú komunitu. V druhom desaťročí 14. storočia bola neznámym benátskym autorom skompilovaná príručka *Zibaldone Da Canal*, v ktorej sa už spomína striebrom dovážané z Uhorska.¹⁶

Najrozsiahlejšou aj najznámejšou príručkou tohto druhu však bol tzv. *Libro di divisamenti di paesi e di misure di mercatantie* alebo *La Pratica della mercatura*, ktorú na základe svojich ciest v službách jednej z najprominentnejších kupecko-bankárskych rodín vtedajšieho sveta, florentských Bardiocov od Flámska až po Cyprus a Čierne more v 20. až 30. rokoch 14. storočia zostavil okolo roku 1340 Florenčan Francesco Balducci Pegolotti.¹⁷ Vo svojom diele, ktorého názov možno voľne preložiť ako *Knihy s popisom rozdielností krajín a používaných mier – Príručka pre obchodovanie*, Pegolotti popri inom popisuje situáciu na trhoch vo flámskych Bruggách v prvých desaťročiach

---

& ecce per mare de Venetiis ad portum Clusae in Flandriam, cum galeis armatis veniens, ibi à fide dignis accipi, & pro parte oculis meis vidi, quod maritima Alamanie, in qua dictus portus existit, valde nostrae maritimae Venetae est conformis...“ SANUDO, Marin. *Liber secretorum fidelium crucis super Terrae sanctae recuperatione et conservacione*. Hanoviae : Typis Wecheliani apud heredes Ioannis Aubri, 1611 (Reprint Toronto : Prelum academicum universitatis Torontonensis, 1972, s. 72 (r. 40-43).

- 15 SPUFFORD, Peter. Late Medieval Merchant Notebooks. In DENZEL, Markus A. (ed.). *Kaufmannsbücher und Handelspraktiken vom Spätmittelalter bis zum beginnenden 20. Jahrhundert*. Merchant's Books and Mercantile Pratiche from the Late Middle Ages to the Beginning of the 20th Century. In *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*. Beiheft 163. Stuttgart : Franz Steiner Verlag, 2002, s. 49-50. ISBN 9783515081870.
- 16 STUSSI, Alfredo. *Zibaldone da Canal. Manoscritto mercantile del secolo XIV*. Fonti per la storia di Venezia, sezione V, Fondi vari. Venezia : Comitato per la pubblicazione delle fonti relative alla storia di Venezia, 1967, s. LIV-LV, 7; DOTSON, John E. *Merchant Culture in Fourteenth Century Venice. The Zibaldone Da Canal*. Binghamton (NY) : Center for Medieval and Early Renaissance Studie, State University of New York and Binghamton, 1994, s. 32. ISBN 0866981128.
- 17 DOTSON, John. Fourteenth Century Merchant Manuals and Merchant Culture. In DENZEL, Markus A. (ed.). *Kaufmannsbücher und Handelspraktiken vom Spätmittelalter bis zum beginnenden 20. Jahrhundert*. Merchant's Books and Mercantile Pratiche from the Late Middle Ages to the Beginning of the 20th Century. In *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, Beiheft 163. Stuttgart : Franz Steiner Verlag, 2002, s. 77. ISBN 9783515081870; ORLANDINI – CESSI, ref. 3, s. 4; HEYD, Wilhelm. *Geschichte des Levantehandels im Mittelalter, Bd. I*. Stuttgart : Cotta, 1889, s. XIII – XIV.

14. storočia. Do Brúgg prichádzali kupci zo severného Francúzska a z Nemecka, ako aj z baltského prostredia a z Anglicka, ktorí hľadali korenie a hodváb. Z juhu – po mori sem zasa smerovali janovské plavidlá aj každoročné (benátskym) štátom zriadené konvoje galér, ktoré Benátčania nazývali „*muda*“.¹⁸

Pegolotti vo svojej príručke podrobne popisuje aj ponuku medi: V Bruggách sa jej podľa neho predávalo viacero druhov, pričom upresňuje aj jej kvalitu a praktické použitie. V rámci ním spomínaných druhov medi sa nachádza široká škála od najmenej kvalitnej „tvrdej“ medi (*rame duro*) určenej na výrobu zvonov a mažiarov, až po najkvalitnejšiu „benátsku“ meď. Pri špecifikácii druhov medi nechýba popis ich vzhľadu: tvrdá meď mala formu plochých „bochníkov“ (ingotov) s drsným poréznym povrchom, benátska mala podobu malých bochníkov rozmermi a tvarom pripomínajúcich skutočné chlebové bochníky a jej farba bola červenkastá. Benátska meď (*rame della bolla di San Marco di Vinegia*) mávala tiež formu platní s rozmermi jedného lakt'a krát pol lakt'a (cca 68 x 34 cm) a hrúbkou 0,25 cm, ktoré vážili okolo 5 kg. Kdesi v strede medzi najmenej kvalitnou a najviac kvalitnou meďou boli práve druhy pochádzajúce zo strednej Európy: prvou z nich bola východoslovenská meď, ktorú nazýva „poľská“ meď – *Rame di Pollana*.¹⁹ Podľa Pegolottiho bola žltkastej farby a prepravovala sa vo forme dlhých plochých obdĺžnikov platní. Používala sa na výrobu kotlíkov, vedier a rôzneho kuchynského náčinia. Zvlášť uvádza, že sa pre svoju tvárnosť používala aj pri výrobe mincí. Jej cena sa pohybovala od 44 – 46 tourských grošov za bruggský centnár (= 45,87 kg). Ďalej Pegolotti spomína ešte nemeckú meď z Goslaru (*Rame di Gossellare*), ktorá mala podobnú formu ako poľská len platne boli o čosi menšie, bola viac do červena, a teda bola kvalitnejšia a používala sa na výrobu jemnejšieho náčinia. Tomu zodpovedala aj cena 52 – 54 grošov. Kvalita sa skúšala kladivom, ktorým sa udieralo na okraj ingotu alebo medenej dosky. Pokiaľ bola meď poddajná a nepraskla, svedčilo to o jej kvalite. V závere spomína Pegolotti ešte meď *del lene* – podľa novších výskumov by mohlo ísť o údolie horného toku Enže (Enns) v severozápadnom Štajersku (banský región Schladming – Öblarn).²⁰

-
- 18 LUZZATTO, Gino. *Storia economica di Venezia dall'XI al XVI secolo*. Venezia : Centro internazionale delle Arti e del costume, 1961, s. 77; DINI, Bruno. L'Economia fiorentina e l'Europa centro-orientale nei secoli XIV e XV. In *Archivio storico italiano* 153, 1995, dispaccio IV, s. 635. ISSN 0391-7770; DINI, Bruno. I mercanti italiani nel medioevo. In *Saggi su economia-mondo. Firenze e l'Italia fra Mediterraneo ed Europa* (sec. XIII-XVI). Ospedaletto : Pagine editore, 1995, s. 123.
- 19 *Pollana* bolo v dobovom talianskom kontexte používané označenie pre Poľsko, podobne ako *Pollonia*. Por. použitie týchto termínov napr. u florentského kronikára Villaniho pri popise uhorsko-poľských udalostí roku 1345. VILLANI Giovanni. *Nuova Cronica*. Edizione critica a cura di Giuseppe PORTA, vol. III (Libri XII-XIII). Parma : Fondazione Pietro Bembo/Ugo Ganda Editore, 1991, s. 412, Libro tredicesimo Cap. XLVIII. ISBN 8877465174.
- 20 Pegolottiho príručka, por. príloha č. 3. Bruggský centnár, t. j. 100 libier (jedna libra mala 14 uncii) por. údaj od Pegolottiho, podľa ktorého sa 1000 benátskych libier, t. j. benátsky miliár (= 477 kg) rovnal 1040 bruggským librám. Teda bruggská libra = $477/1040 = 0,4587$ kg. Meď sa v Bruggách predávala po centnároch (*centinaio*), takže centnár bol 45,87 kg. Tamže, s. 237-238, 248. Pre benátske váhy por. LANE, Frederick C. – MUELLER, Reinhold C. *Coins and moneys of account. Money and Banking in Medieval and Renaissance Venice, vol. I*. Baltimore; London : The John Hopkins University Press, 1985, s. 558-560 (Table C2-C3). ISBN 9780801831577. V literatúre sa pre textilie uvádza hmotnosť bruggskej libry 0,464 kg, t. j. centnár by mal podľa toho 46,4 kg. MUNRO, John D. The 'Industrial Crisis' of the English Textile Towns, c. 1290–1330. In PRESWITCH, Michael – BRITNELL, Richard – FRAME, Robin (eds.). *Thirteenth Century England VII. Proceedings of the Durham Conference 1997*. Woodbridge : Boydell Press,

Trh s meďou v Bruggách bol veľmi zaujímavý pre benátskych obchodníkov, ktorí tam privádzali východné tovary, najmä koreniny, na čom neskutočne zarábali, pretože rozdiel ich cien v Benátkach a vo Flámsku bol rádovo 100 – 200 %. Takýto zisk bol podstatne vyšší ako napr. pri obchodných plavbách len v rámci v Stredozemného mora (Sýria, Egypt), kde sa vo všeobecnosti pohyboval rádovo v desiatkach percent.²¹ Pri ceste z Flámska späť domov zasa vozili napr. nielen preslávené flámske súkno,²² ale aj kovy, medzi nimi východoslovenskú meď, ktorá sa v 20. až 30. rokoch opakovane vyskytuje aj v Benátkach stále pod názvom „*Rame di Pollana*“. To, že ju ešte v Benátkach takto označujú, je dôkazom de facto „oboplávania“ Európy, ktoré surovina absolvovala.

Meď na lodiach okrem svojej hodnoty ako obchodného artikla mala aj praktický význam – používala sa spolu s inými kovmi ako vhodná záťaž (*pro savorna*) na vyváženie lodí (šlo cca o štvrtinu nosnosti lode), ako sa spomína v záznamoch flámskych galér z rokov 1321 – 1322.²³ Doprava medzi Flámskom a Benátkami sa zabezpečovala na súkromných (nákladných) lodiach alebo v organizovaných konvojoch galér, o ktorých sme z benátskych prameňov pomerne dobre informovaní. V 14. storočí totiž existovali dva základné typy lodí: na jednej strane „dlhé“ galéry (pomer dĺžky a šírky 1 : 7) poháňané silou veslárov a plachtou len ako pomocným pohonom a na druhej strane „okrhle“ nákladné lode (pomer 1 : 3, ich najbežnejším typom boli tzv. kogy) poháňané plachtami. Galéry boli bezpečné i rýchle a najmä dobre manévrovateľné – ich veslári sa v prípade potreby menili na bojovníkov, ktorí tvorili ich hlavnú „výzbroj“. Z uvedených dôvodov však mali málo nákladného priestoru, a teda podstatne nižšiu nosnosť. V benátskych prameňoch sa kvôli bojaschopnej posádke (140 – 180 mužov) označujú ako *naves armatae* – ozbrojené bojové lode. Väčšinou boli vo vlastníctve štátu, pretože ich stavba a prevádzka bola veľmi drahá a využívali sa najmä pri námorných bitkách. V časoch, keď ich štát nevyužíval, prenajímal ich formou akejsi „verejnej súťaže“ (dražby na námestí pred Dóžovým palácom) súkromným podnikateľom prepravcom, ktorí na nich prepravovali svoje tovary alebo ďalej prenajímali priestor. Galéry v réžii súkromných prepravcov podliehali prísnej štátnej regulácii, ktorej najvýznamnejším prvkom bolo, že sa plavili v skupinách – konvojoch, ktoré vyrážali pravidelne z Benátok do Konštantinopolu, Sý-

1999, s. 110. ISBN 085115719X; ISSN 0269-6967. Rozmery medených dosiek a provenienciencia medi typu *del lene* por. EBLB, Martin M. “From Venice to the Tuat : Trans-Saharan Copper Trade and Francesco di Marco Datini of Prato.” In ARMSTRONG, Lawrin - EBLB, Ivana – EBLB, Martin M. *Markets and Trade in Late Medieval Europe, Essays in Honour of John H.A. Munro*. Leiden; Boston : Brill, 2007, s. 421, 448. ISBN 9789004156333. K spracovaniu medi v benátskom „Ghette“ ešte v 13. storočí por. ŠTEFÁNIK, Kupfer, ref. 3, s. 210-211.

21 LANE, Frederick. *C. I mercanti di Venezia*. Torino : Einaudi, 1982, s. 190. ISBN 8806142623; SIEVEKING, Heinrich. Aus venetianischen Handlungsbüchern. In *Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich* 26, 1902, s. 193.

22 „...aducentes drapparia de Flandria cum galeis...“ CESSI, Roberto – SAMBIN, Paolo (eds.). *Le Deliberazioni del Consiglio dei Rogati (Senato) serie «Mistorum» vol. I, Libri I-XIV*. Venezia : Deputazione di Storia patria per le Venezie, 1960, s. 152 n. 73 (november 1314).

23 „...Possint levare [galee Flandrie] usque milliaria LXXX subtilia de ferro, plumbo, rame, stagno, et aliis metallis pro savorna et de aliis mercationibus...Item possint recipere [galee Flandrie] pro saorna, de ferro, plumbo, stagno, rame et de alio metallo et de aliis mercationibus, scilicet lana, drappis el aliis, usque ad milliaria CC...“ CESSI – SAMBIN, *Deliberazioni I*, ref. 22, s. 228, nr. 89 (28. január 1321), s. 242 nr. 241 (január 1322). Por. Tiež prílohu č. 5.

rie, Egypta aj do Čierneho mora. Štát (t. j. benátsky senát) určoval počet lodí v konvoji, dobu vyplávania, menoval hlavného veliteľa konvoja. Okrem iného zväčša na vládnej úrovni dohodol a garantoval priaznivé podmienky pre kupcov v mieste určenia (oslobodenie alebo zníženie cla, privilegované zaobchádzanie a pod.).²⁴ Hlavným dôvodom celého systému bola bezpečnosť, pretože sa tak eliminovalo hlavné nebezpečenstvo počas plavby – piráti, ktorí si na konvoj s niekoľkými *de facto* bojovými galérami nemohli trúfnuť. Cena za prenajímaný priestor bola vysoká, ale vyvažovala ju istota vyplývajúca z pravidelnosti a spoľahlivosti konvojov. Tento systém sa vyvinul už v 13. storočí pre plavby v stredozemnej oblasti a veľmi sa osvedčil.²⁵

Najviac lodí používaných Benátčanmi bolo typu „okružle“ lode, ktoré sa používali na obchodné účely a boli na prevádzku lacnejšie. I keď niektoré pravidlá (najmä normy technického rázu) museli dodržiavať, mohli ich velitelia na základe záujmov vlastníkov lodí, ktorých meno niesli v názve, v zásade slobodne rozhodnúť, kedy a kam sa budú plaviť. Pre dlhé cesty do Flámska prichádzali však do úvahy len najväčšie kogy s nosnosťou nad 240 ton, ktorých mohlo byť v Benátkach niekoľko desiatok, i keď bolo celkovo v Benátkach rádom niekoľko stovák okrúhlych nákladných lodí. Boli však vystavené nebezpečenstvám vo väčšej miere, zvlášť pri cestách mimo Stredozemie s meniacimi sa politickými pomermi a náročnejšou plavbou v Atlantiku, navyše obvykle necestovali v konvoji. Ako akýsi kompromis oboch „protichodných“ požiadaviek (manévrovateľnosť/bezpečnosť vs. vyššia nosnosť) bol v prvej tretine 14. storočia skonštruovaný nový typ galéry – tzv. ťažká alebo obchodná galéra (*galera grossa, galera da mercato*), ktorá bola väčšia ako dovtedy používané galéry, a teda vhodnejšia na prepravu tovarov (jej nosnosť bola až 150 a viac ton a posádka mala vyše 200 mužov). Tieto galéry, ktoré mohli vlastníť súkromníci (ktorí tiež platili posádku a výstroj lodí), sa takisto museli podrobiť štátnej regulácii, čiže štát „schvaľoval“ ich cestu v konvojoch na základe spomínaných pravidiel (najmä čas vyplávania, predpísanú trasu so zastávkami, jednotné velenie). Majitelia museli zložiť finančnú záruku ako garanciu (*navigia Venetorum possunt ire in Flandriam dando plezariam pro exequendo viaggio*), že skutočne vyplávu, a boli povinné sa plaviť spolu. Tento spôsob „autorizovaných“ ciest konvojov galér platil aj pre tzv. flámske konvoje, ktoré Benátky fakticky praktizovali od roku 1315 (viaceré organizačné pravidlá v Senáte odhlasovali už v r. 1313/1314, preto sa v literatúre občas stretne aj so skoršími údajmi), pričom dovtedy sa námorné cesty do Flámska rea-

24 Napríklad úplné oslobodenie od ciel vo Flámsku na dobu určitú, ktoré vyjednal v mene Benátok Giovanni Lion roku 1328. PREDELLI, Ricardo (ed.). *I Libri commemoriali della Repubblica di Venezia, tomo II*. Venezia : Deputazione di Storia patria per le Venetie, 1878, s. 22 n. 130 (15. marec 1328).

25 LANE, Frederick C. *Storia di Venezia*. Torino : Einaudi, 1994, s. 56-60, 144-148. ISBN 8806127888; LUZZATTO, ref. 18, s. 44; BRAGADIN, Marcantonio. Le navi, loro strutture e attrezzature nell'alto medioevo. In *La navigazione mediterranea nell'alto medioevo, tomo primo*. Settimane di studio del CISAM, Spoleto : Centro italiano di studi sull'alto medioevo, 1978, s. 389-412. ISBN 8879880241; LANE, Frederick C. *Le navi di Venezia fra i secoli XIII e XVI*. Torino : Einaudi, 1983, s. 45-47, 78-79, 149, 157-158, 173, 217. ISBN 8806056662; CRACCO, Giorgio. Venezia nel medioevo. „Un altro mondo“. In GALASSO, Giuseppe (ed.). *Storia d'Italia I*. Torino : UTET, 1987, s. 123. ISBN 887750188X; HYNEK, Vladimír – KLUČINA, Petr. *Válečné lodě 1. Lodě veslové a plachetní do roku 1860*. Praha : Naše vojsko, 1985, s. 91-94. ISBN 2805385.

lizovali prostredníctvom plavieb organizovaných súkromnými vlastníkmi lodí.²⁶ O význame spoločných plavieb v konvojoch svedčí napr. epizóda z roku 1336, ktorú možno spomenúť ako historickú kuriozitu: búrka oddelila pri návrate z Flámska od konvoja dve naložené benátske lode, ktoré sa uchýlili na sicílske pobrežie. Tu ich prepadol a olúpil Janovčan Carlo Grimaldi, zakladateľ dodnes vládnuceho monackého kniežacieho rodu. Po politických bojoch v Janove bol z mesta ako guelf vyhnaný, zmocnil sa hradu Monaco (ktorý dodnes ostal vo vlastníctve Grimaldiovcov ako sídlo Monackého kniežatstva) a „privyrábal“ si takýmito pirátskymi útokmi.²⁷

Flámske konvoje sú veľmi dobre doložené v zachovaných registroch a rubrikách zo zasadaní benátskeho senátu (ktorý riadil zahraničnú a obchodnú politiku republiky). Z ekonomicko-obchodného pohľadu zaznamenali tak obrovský úspech, že súkromní objednávateľia (napr. v rokoch 1317 – 1318 Dardi Bembo postavil obrovské galéry a až dodatočne mu k tomu vláda udelila súhlas) sa ešte viac snažili zväčšovať nosnosť galér určených pre tento smer obchodu. Už len táto skutočnosť svedčí o veľkom objeme aj ziskovosti prepravovaných tovarov. Dardi Bembo bol kľúčovou postavou flámskeho obchodu v desaťročí nasledujúcom od zriadenia konvojov. Od roku 1328 stál na čele konzorcia, ktoré financovalo flámsky konvoj zasa Marin Cappello. Šlo o obrovské investície, pretože napr. len výdaje na plat posádok (v takomto prípade vyše 1000 mužov posádky) znamenalo hotovosť min. 100 000 grošov.²⁸ Benátčania spravidla povoľovali plaviť sa na galérach aj cudzincom za predpokladu, že priviezli z Flámska ekvivalent toho, čo doviezli,²⁹ teda teoreticky sa mohli Nemci s východoslovenskou meďou dopraviť až do Benátok. Na flámskych konvojoch sa zúčastňovalo niekoľko, spravidla okolo 8 galér (minimálne dve v r. 1318 alebo max. desať v r. 1334), a najčastejšie pristávali v Bruggách (resp. v ich predsunutom prístave Sluis), výnimočne v Antverpách (pokiaľ

26 LANE, *Le navi*, ref. 25, s. 4-6, 25, 50-52, 57, 60, 62, 64, 67, 70. Lane koriguje aj predošlé názory v staršej literatúre o vypravovaní flámskych konvojov roku 1313, resp. 1314. Tamže s. 64 (pozn. 34). LUZZATTO, *Storia economica*, ref. 18, s. 47-48. Záruka na realizáciu cesty do Flámska por. CESSI – SAMBIN, *Deliberazioni I*, ref. 22, s. 164, nr. 206 (apríl 1316). Povinnosť cestovať spolu „...iste *V galee iture in Flandriam teneantur ire ed redire in conserva...*“ tamže s. 205, nr. 327 (apríl 1319). Počet veslárov: „*Habere debeat galea quelibet vogeros CLXXV de numero illorum CC quos debet habere.*“ Tamže s. 327, nr. 45 (december 1326). Por. tiež prílohu č. 5.

27 LANE, *Storia*, ref. 25, s. 152. „...*pro facto istarum galearum Flandrie captarum per galeas quatuor extrinsecorum Ianuensium mittantur in continenti litere domino regi Roberto... una alia persona possit ire Monacum.*“ LEDUC, Francois Xavier (ed.). *Venezia – Senato. Deliberazioni miste. Vol. 4. Registre XVII (1335–1339)*, s. 275-276, n. 710-711 (1. november 1336), s. 284, n. 732 (12. január 1337), s. 300, n. 778-779 (3. apríl 1337). ISBN 9788888143873. Ku kontextu por. PETTI BALBI, Giovanna (ed.). *Georgii et Iohannis Stellae Annales genuenses*. Racolta degli storici italiani dal Cinquecento al Millesimasecento ordinata da L. A. Muratori, Nuova edizione. Eds. Giosuè Carducci, Vittorio Fiorini. Tomo XVII, parte I. Bologna : Zanichelli, 1975, s. 126-127. Ku Carlovi Grimaldimu por. *Dizionario biografico degli italiani* (dostupný na internete): [http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-grimaldi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/carlo-grimaldi_(Dizionario-Biografico)/) [cit. 2016-11-27].

28 LANE, *Le navi*, ref. 25, s. 65, 69-70; CESSI – SAMBIN, *Deliberazioni I*, ref. 22, s. 360 n. 21 (máj 1328).

29 „*Forenses etiam possint ire et redire cum ipsis.*“ CESSI – SAMBIN, *Deliberazioni I*, ref. 22, s. 152, n. 74 (november 1314), „...*forenses possint ducere et portare...*“ tamže s. 164, n. 206 (apríl 1316), „*Forenses possint ire et redire cum eis secundum usum, conditione tamen quod quantum extraxerint de Veneciis possint conducere...*“ tamže s. 327, n. 45 (december 1326), s. 374, n. 186 (január 1329).

to politická situácia vo Flámsku nedovoľovala, uprednostnili Brabantsko).³⁰ Benátsky vyslanec ku flámskemu grófovi a osobitne u mestskej rady Brúgg v roku 1319 vyjednal viacero výsad obchodno-praktického rázu: zriadenie vlastného konzulátu s jurisdikciou pre Benátčanov, povolenie voľného predaja tovarov a zníženie maklérskeho poplatku na 3 roky, roku 1322 ich predĺžili na ďalšie tri roky. Roku 1325 bol poverený vyjednávania Dardi Bembo, ktorý v mene benátskej vlády prisľúbil za udelenie privilégii ročný poplatok 200 (zlatých) florénov. O dva roky neskôr bol Bembo veliteľom flámskeho konvoja aj konzulom zastupujúcim záujmy benátskych kupcov.³¹ Keď roku 1333 nevyplával flámsky konvoj, muselo sa toto spojenie nahradiť suchozemskou cestou cez Nemecko s tým výsledkom, že všetci kupci sa snažili viaceré nemecké tovary, ktoré podliehali vyšším clám (2 solidy = 24 den za libru, t. j. 10 %) vyhlasovať za flámske tovary s nižším clom (6 den/lib.). Podvod nadobudol také rozmery, že sa ním na jar 1333 musel osobitne zaoberať senát a zjednotiť clo na vyššej tarife. Pri úpravách cieľ sa spomína aj meď, ktorá ako flámsky dovoz ostala na úrovni 6 den/libru na ťarchu kupujúceho.³² Ešte v tom istom roku na jeseň sa opäť vypísala verejná dražba na vypravenie konvoja ôsmich galér do Flámska pre nasledujúci rok 1334, kde sa spomína meď dovážaná pri návrate z Flámska.³³ Meď pri návrate flámskych galér do Benátok sa spomína aj roku 1335, keď sa odhlasovali podmienky pre konvoj nasledujúceho roku a upravili podmienky jej dopravy. Došlo totiž k nezhodám medzi kupcami a majiteľmi lodí ohľadom prepravy medených platní. Dovtedy sa nakladala tak, že sa rátala podľa počtu platní a nie na váhu. Často sa však stávalo, že sa platňa v strede prelomila, a vtedy ju prepravca považoval za dva kusy (čo poškodzovalo kupca – majiteľa medi, ktorý platil za dopravu od kusu, a tým pádom platil dvojnásobok pri tom istom množstve). Odtiaľ sa teda meď mala prepravovať podľa ceny odvodenéj len od jej hmotnosti. Podľa kontextu a umiestnenia zápisu šlo zrejme o nakladanie pri návrate z Flámska, a v tomto prípade sa jednalo veľmi pravdepodobne práve o východoslovenskú meď *Rame de Pollana* (prípadne o goslarskú meď), ktoré mávali formu platní (porovnajme si popis u Pegolottioho).³⁴

30 CESSI, Roberto. Le relazioni commerciali tra Venezia e le Fiandre nel secolo XIV. In *Politica ed economia di Venezia nel Trecento*. Saggi. Storia e letteratura, Racolta di Studi e testi 40. Roma : Edizioni di storia e letteratura, 1952, s. 89, 93, 98-99; LANE, *Le navi*, ref. 25, s. 79 tab. I. „...si tamen illi de Brozes haberent gueram cum rege Francie portum faciant in Angversa“ CESSI – SAMBIN, *Deliberazioni I*, ref. 22, s. 366, n. 78 (august 1328).

31 PREDELLI, Riccardo (ed.). *I libri commemoriali della Repubblica di Venezia, tomo I*. Venezia : Deputazione di Storia patria per le Venezie, 1876, s. 213, n. 202 (1319), s. 241, n. 321 (22. máj 1322), n. 322 (8. jún 1322); CESSI – SAMBIN, *Deliberazioni I*, ref. 22, s. 313, n. 179 (február 1326), s. 343, n. 207 (júl 1327). Predĺženie výsad v Bruggách r. 1332: CESSI, Roberto – BRUNETTI, Mario (eds.). *Le Deliberazioni del Consiglio dei Rogati (Senato) serie «Mixturem» vol. II, Libri XV-XVI*. Venezia : Deputazione di Storia patria per le Venezie, 1961, s. 13, n. 40 (23. marec 1332).

32 „...solvantur denarios VI pro libra...sicut de rame et stagno observatur“. Archivio di Stato di Venezia (ďalej ASVE), Senato Misti vol. 15 f. 65v (6. marec 1333). Regest publ. CESSI – BRUNETTI, *Le Deliberazioni vol. II*, ref. 31, s. 133, n. 469. Bežné clo na meď dopravovanú lodnou cestou zo začiatku storočia bolo 5%: „Rame et stagnum portentur cum navibus solvendo denarios XII pro libra non faciendo portum intra culfum.“ CESSI – SAMBIN, *Deliberazioni I*, ref. 22, s. 6, Nr. 32 (marec 1300).

33 Por. príloha č. 5.

34 Por. príloha č. 6 a príloha č. 3.

Viaceré dokumenty zo samotných Benátok z 20. a 30. rokov 14. storočia svedčia o množstve východoslovenskej medi spracovávanej a predávanej v meste. Nejde len o nešpecifikované dodávky medi z Flámska do Benátok (1321),³⁵ ale aj o viaceré konkrétne doklady v Benátkach samotných. Prvým je záznam o pozostalosti benátskeho kupca Niccola (Mikuláša) Paoliniho z roku 1324. V súčasnosti je uložený vo fonde Procuratori di San Marco. Šlo o významný úrad v Benátkach, ktorý mal na starosti vykonávanie a vysporadúvanie testamentárnych odkazov. Poverenia (*Commissarie*) sú obvykle nazvané menom testátora a často obsahujú okrem archívov prokurátorov pripojený aj vlastný osobný archív zosnulého s jeho finančnou agendou. V rámci toho dochádzalo k inventarizácii a predaju majetku, resp. zostatkových aktív a pod., čo bol aj prípad Niccola Paoliniho. Zdá sa, že šlo o skutočného veľkoobchodníka s meďou, pretože po sebe zanechal veľké množstvá spracovanej aj nespracovanej medi viacerých druhov, ktoré obaja prokurátori (Graton Dandolo a Niccolò Falier) predali kvôli vyplateniu testamentárnych odkazov zosnulého. Paolini mal na sklade viacero druhov medi – okrem „tvrdej“ medi, benátskej medi s bulou sv. Marka, medi typu „R.“³⁶ aj meď typu *rame de Polana*, ktoré sú za sebou chronologicky vymenované v zozname s predajnou a jednotkovou cenou v ľavom stĺpci, vpravo sa uvádzajú prijaté sumy od kupcov postupne tak, ako cenu splácali.³⁷ Pri *Rame de Polana* šlo o celkovo 4 predaje v čase medzi 28. júlom 1324 a 11. septembrom 1324,³⁸ ktoré spolu predstavovali takmer 108 centnárov alebo 10,8 miliárov (= cca 5,15 tony) východoslovenskej medi *Rame de Polana*. Pri predajoch sa nachádza poznámka, že ide o medené platne (*in tabulis*), čo potvrdzuje Pegolottiho popisy. Jednotková cena je uvedená v grošoch alebo benátskych librách. Sú známe aj mená kupujúcich, ktorými boli Niccolò Miani z farnosti sv. Kasiána v Benátkach, mediator, resp. „medikováč“ (*batirame*) Andriolo z farnosti sv. Lukáša v Benátkach a zmenárnik Bonaventura Rizzo. Ceny východoslovenskej medi *de Polana* za centnár pri jednotlivých transakciách sa pohybovali od 157,5 benátskeho groša (= 21 lb) až po 180 grošov/centnár.³⁹ Keďže

35 „*De rame et stagno de Flandria conducetur Venetias, detur ordo etc.*“ CESSI – SAMBIN, *Deliberazioni I*, ref. 22, s. 229, n. 95 (január 1321).

36 R. = *Romania*, šlo o meď z území označovaných tradične ako „byzantské“, čo znamenalo nielen grécky polostrov a ostrovy v Egejskom mori, ale všetky územia, ktoré kedysi patrili k Byzancii ako pokračovateľovi rímskeho impéria. LANE, *Storia*, ref. 25, s. 38, 81; BRAUNSTEIN, Philippe. Le marché du cuivre à Venise à la fin du Moyen-âge. In KELLENBENZ, Herman (ed.). *Schwerpunkte der Kupferproduktion und des Kupferhandels in Europa 1500–1650*. Kölner Kolloquium zur internationalen Sozial- und Wirtschaftsgeschichte Bd. 3. Köln; Wien : Böhlau, 1977, s. 85. ISBN 341205576X; ISBN 9783412055769.

37 V zápisoch sa vyskytujú oba tvary so zdvojeným aj jednoduchým l (*Pollana, Polana*). V benátskom dialekte sa na rozdiel od taliančiny ani dnes totiž nepoužívajú zdvojené hlásky (tzv. *doppie*). Rovnako sa v prameňoch vyskytujú obe formy genitívu „poľská“ (*di Pollana, de Pollana*).

38 Pri jednotlivých predajoch šlo o 3069 libier (= 30,69 centnára), 3979 libier (= 39,79 cent.), 9 libier (= 0,09 cent.) a 3727 libier (= 37,27 cent.) medi. Benátsky centnár bol 47,7 kg. Por. LANE – MUELLER. *Coins and moneys*, ref. 20, s. 558-560 (Table C2-C3).

39 Por. príloha č. 4. Ceny medi za centnár pri jednotlivých predajoch: 15 solidov grošov alebo 21 – 23 lb *ad parv.* (= 157,5 až 180 gr./centnár). V prameni sú predajné ceny a jednotkové ceny zadané v počtových menách *librae grossorum, librae grossorum manchae, librae ad parvos a librae ad grossos* (tal. lira di grossi, lira di grossi manca, lira di piccoli/lira veneta, lira a grossi), ktoré prerátavame podľa dostupných kurzov v literatúre. LANE, Frederic C. Le vecchie monete di conto veneziane ed il ritorno all'oro. In *Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti 117*. Venezia 1958–1959, s. 54-55, 57, 59 (pozn. 1). Reprinted in LANE, Frederic C. *Studies in Venetian Social and Economic History*. Ed. Benjamin G. Kohl,

pre konkrétny rok 1324 je možné cez florentský zlatý florén vypočítať kurz tourského a benátskeho groša, šlo pri prepočte rovnakej hmotnosti o ekvivalent sumy od 85 do 97,4 tourských grošov.⁴⁰ Tým sa dostávame k orientačnej rentabilite obchodu s východoslovenskou meďou medzi Bruggami a Benátkami, ktorá bola pri porovnaní cien na oboch trhoch v Benátkach takmer presne dvojnásobná (Pegolotti hovorí o 44 – 46 tourských grošov za bruggský centnár, por. vyššie).

Pri poslednom zaznačenom predaji *Rame de Polana* z 11. septembra 1324 je pripísané, že sa meď nachádza v Ghetto (*ad Getum*). Ghetto – v latinčine označované ako *iactus ramis* (v benátskom dialekte *Geto* alebo *Gheto*), čo znamená liatie či odlievanie (medi), bola lokalita v Benátkach v štvrti Cannaregio, kde boli sústredené štátne huty.⁴¹ Miesto takto označované bolo oddelené od okolia kanálmi, vlastne predstavovalo akýsi „ostrov“ prepojený s okolím iba jedným (v súčasnosti dvoma) mostami. K etymológii výrazu treba upresniť, že keď bola hutnícka výroba preložená na pevninu, v 16. storočí bolo do opustenej lokality Ghetta vykázané benátske židovské obyvateľstvo, pretože bolo pre svoju izolovanosť a malú rozlohu s hustou zastavanosťou a vysokými mnohospochodovými budovami, akýmisi stredovekými mrakodrapmi, veľmi vhodné na tento účel. Termín potom prešiel i do iných jazykov a stal sa synonymom pre označenie územia určeného na segregáciu Židov.⁴² V 14. storočí sa však termín Ghetto vzťahuje na spracovanie medi v danej lokalite. Zo spomínaného obdobia sa zachoval ďalší významný doklad o východoslovenskej medi odovzdávanej do Ghetta. V 30. rokoch narastá rozsah a dôležitosť spracovania medi a zvyšujú sa nároky na kvalitu odovzdávanej suroviny. Roku 1334 sa menia kritériá pre nákup medi do Ghetta. Predstavení Ghetta už nemusia vždy vykupovať meď, ktorú kupci dovezu, pokiaľ ju vyhodnotia ako nekvalitnú pre tamjšie spracovanie (*pro affinitura*), za ktorú sa platili pomerne vysoké poplatky. V prípade, že kupec nechcel meď odovzdať do Ghetta na spracovanie alebo tam nebola prijatá, napríklad aj z dôvodu prídlého čakania, bol pri rozličných druhoch medi stanovený poplatok, akési „povolenie k predaju medi“, ktoré jej majiteľa oprávňovalo nechať ju spracovať inde alebo ju prediť. Povolenie predstavovalo cca polovicu poplatku za samotné spracovanie a mierne sa líšilo pre jednotlivé druhy medi. Bolo však potrebné, pretože Benátky kontrolovali a koncentrovali obchod s meďou v štátnych rukách a spracovanie v Ghetto, politika poplatkov a súvisiaca regulácia boli podriadené tomuto cieľu.

Reinhold C. Mueller. London 1987. ISBN 0860782026; ISBN 9780860782025; LANE, Frederick C. The first Infidelities of the Venetian Lire. In MISKIMIN, Harry A. – HERLIHY, David – UDOVICH, Abraham L. *The Medieval City*. New Haven; London : Yale University Press, 1977, s. 47-52. ISBN 0300020813; ISBN 9780300020816.

- 40 Vo výpočte vychádzame z kurzov 1 benátsky groš = 32 den., prepočet podľa kurzu florentského florénu k benátskemu grošu 1 : 24, florénu k tourskému grošu 1 : 13½ por. SPUFFORD, Peter with the assistance of Wendy Wilkinson and Sarah Tolley. *Handbook of medieval Exchange*. London : Royal historical Society, 1986, s. 85-86, 186. ISBN 086193105X; ISBN 978-0861931057. Vo výslednej cene je zohľadnený rozdiel benátskeho (47,7 kg) a bruggského centnára (45,87 kg), suma zodpovedá bruggskému centnáru. Por. pozn. 20.
- 41 CESSI, Roberto (ed). *Deliberazioni del Maggior Consiglio di Venezia. Volume terzo*. Bologna : Nicola Zanichelli, 1934, s. 387 (Liber Pilosus, č. 77, 25. september 1295), s. 388 (č. 84, 13. október 1295).
- 42 TASSINI, Giuseppe. *Curiosità veneziane*. Venezia : Filippi editore, 1990 (Ristampa IXa edizione), s. 285-286; ROMANIN, Samuele. *Storia documentata di Venezia, tomo 2*. IIIa edizione. Venezia : Filippi, 1973, s. 271.

Pri vymenovaní piatich základných druhov medi, ktoré sa v Benátkach odovzdávajú do Ghetta, sa spomína východoslovenská meď *Rame de Pollana*, pri ktorej sa poplatok zvýšil z 22 na 25 libier *ad grossos*, teda o 12 %.⁴³ Spolu s testamentom N. Paoliniho ide o dôkaz, aký význam mala východoslovenská meď pre Benátky v danom období.

Štátne konvoje z Benátok do Flámska a naspäť prosperovali od roku 1315 zhruba 20 úspešných rokov, keď museli byť kvôli politickej situácii (storočná vojna) roku 1339 na dlhšiu dobu zrušené (obnovili ich až r. 1374). Obchod s Flámskom však fungoval naďalej, súkromných lodí sa zrušenie netýkalo, i keď vzhľadom na dĺžku a riziká boli takéto plavby zrejme len sporadické.⁴⁴ Námorné spojenie Benátok s Flámskom na dlhší čas nahradila suchozemská cesta cez Nemecko (najmä cez Norimberg), pričom je aj naďalej doložený dovoz medi pochádzajúcej z Flámska do Benátok. Roku 1346, t. j. ešte približne v čase Pegolottiho popisov bruggského trhu, bolo na túto meď dočasne znížené clo z 10 – 11 % na 5 % a je možné, že časť tejto medi pochádzala zo Slovenska. Pôvodné clo totiž kupcov neúmerne zaťažovalo, čo sa v senátnom uznesení zvlášť spomína.⁴⁵

V nasledujúcich desaťročiach už nie sú známe zmienky o *Rame de Pollana* a do predia sa postupne s rastúcou intenzitou dostávala stredoslovenská (= banskobystrická) meď, o ktorú prejavil záujem nikto menší ako florentskí Mediciovci. Prvý priamy doklad na prítomnosť banskobystrickej medi v Benátkach pochádza až z roku 1368.⁴⁶ Existuje však predpoklad, že sa na benátskych trhoch objavovala už skôr a že ju mohli v prvých štádiách vývozu vydávať za východoslovenskú, nakoľko táto už bola na trhoch etablovaná.⁴⁷ O polstoročie neskôr (r. 1385) sa totiž pri dohodách, ktoré uzavreli Mediciovci s benátskou vládou už ohľadne dodávok banskobystrickej medi, spomínajú dodávky do Flámska, ktoré ju vyňali z obmedzení týkajúcich sa priamych dodávok z Banskej Bystrice do Benátok a povolili ju exportovať z Uhorska do Flámska suchozemskou cestou.⁴⁸ Existovala teda logická nadväznosť popisovaných exportov a zaužívaných smerov obchodných kontaktov.

V každom prípade možno konštatovať, že východoslovenská meď predstavovala v období prvých desaťročí 14. storočia významný artikel vývozu zo Slovenska a pod me-

43 Por. Príloha č. 7. Podrobnejšie k politike koncentrácie medi v Benátkach por. ŠTEFÁNIK, Pramene, ref. 1, s. 48-63; ŠTEFÁNIK, Kupfer, ref. 3, s. 210-226.

44 Snahy o obnovenie flámskych konvojov 1347 a 1357-58 neboli úspešné. CESSI, Le relazioni, ref. 30, s. 127, 132-138, 153-156, 160, 169-171; LANE, *Storia*, ref. 25, s. 223.

45 Por. Príloha č. 8 a pozn. 32. Clo za dovoz medi sa opäť znižovalo z 10 – 11 % na 5 % v r. 1382. ASVE, ref. 32, Senato, Deliberazioni, Misti, Registro 37, f. 82r. (30. máj 1382).

46 ASVE, ref. 32, Senato, Deliberazioni, Misti, Registro 33, f. 42r (18. december 1368). Publ. SIMONS-FELD, Henry (ed.). *Der Fondaco dei Tedeschi in Venedig und die deutsch-venetianischen Handelsbeziehungen Bd. I (Urkunden von 1225-1653)*. Stuttgart : Verlag der Cotta'schen Buchhandlung, 1887, s. 96-97 (Nr. 216).

47 HALAGA, *Košice – Balt*, ref. 5, s. 186, 206.

48 Návrh dohody v benátskych senátnych registroch: ASVE, ref. 32, Senato, Deliberazioni, Misti, Registro 39, f. 57v (pôvodná paginácia), 61v (novodobá paginácia), 24. marec 1385. Dohoda samotná bola zaznamenaná do série tzv. Pamätných kníh Benátskej republiky (*Libri Commemoriali*): „...participes montanearum...[a Ramine Hungarie]..... non navigabunt nec navigari facient vendent nec vendi facient pro se vel aliis alicui persone aliquid de raminibus dictarum montanearum tam affinitatis quam non affinitatis salvo quod pro portando in Flandriam per terram“. ASVE, ref. 32, Libri commemoriali vol. VIII c. 99r-101r (98r-100r), Nr. 199-200: 3. apríl 1385.

nom „poľská meď“ sa nachádzala nielen v balticko-hanzovej oblasti (vrátane Brúgg),⁴⁹ ale sa pod týmto pomenovaním dostávala až do Stredozemia (Benátky), čo bol stále dostatočne rentabilný smer dopravy napriek značnej vzdialenosti a náročnosti komplikovanej cesty oboplávaním Európy. Treba poďakovať, že zmienky pod menom *rame di Pollana* pochádzajú len z doby fungovania námorných konvojov do Flámska a po ich zrušení miznú: ide o logický dôsledok zmeny dopravnej cesty, pretože v takom prípade musela byť meď dopravovaná po suchej zemi cez Nemecko a severný poľský tranzit (a teda používanie výrazu *de Pollana*) pri trase po zemi stratil opodstatnenie. Meď sa začala vozit' cez Vratislav do Norimbergu (Vratislav možno nazvať základňou norimberského obchodu na Východe), čo pretrvalo aj v nasledujúcom storočí.⁵⁰ Prestali ju označovať ako „poľská“ a začali sa postupne odlišovať jednotlivé konkrétne lokality, z ktorých pochádzala.⁵¹

V čase bezprostredne po zrušení flámskych konvojov došlo k vážnym ekonomicko-sociálnym turbulenciám celej Európy: najprv nastali prudké zmeny na trhu drahých kovov, následne finančná a hospodárska kríza v rokoch 1342 – 1346 priniesla vlnu krachov veľkých florentských firiem – bánk, v literatúre zvaných „kolosy na hlinených nohách“ (Bardi, Peruzzi), a krízu dovŕšila sociálna katastrofa v podobe morovej epidémie v rokoch 1347 – 1351. Po všeobecnej kríze sa zmenil svetový finančný systém: na uvoľnenom priestore sa po Bardiovcoch presadili Albertiovcia a najmä Mediciovcia reprezentujúci modernejší systém riadenia, ktorý už nebol založený na materskej firme (vo Florencii) s väčším počtom zahraničných filiálok (napr. Bardiovci ich mali v Európe a stredozemnom priestore 25), ale na „systéme“ firiem porovnateľnom s dnešným holdingom.⁵² Zmeny sa prejavili aj v zapojení Slovenska do svetového obchodu: Mediciovcia, ktorí v poslednej tretine storočia financovali banskobystrické medenorudné baníctvo, zdokonalili systém spracovania a najmä vývozu vyťaženej suroviny a posunuli ho na kvalitatívne aj kvantitatívne vyššiu úroveň. Za ich pôsobenia sa už meď v Benátkach označuje ako „uhorská“, resp. „banskobystrická“. To je však už iná, nasledujúca kapitola vývozu medi zo Slovenska do stredomorskej oblasti.

49 BRAUNSTEIN, Le marché, ref. 36, s. 79-80.

50 IRSIGLER, Hansischer Kupferhandel, ref. 10, s. 22. K zložitosti vývozu kovov pri obchodnom spojení strednej Európy s južnou a západnou Európou por. napr. ZAORAL, Roman. České země a Benátky: k obchodným stykům v 13. století. In SOMMER, Peter – LIŠČÁK, Vladimír (eds.). *Odorik z Pordenone: z Benátek do Pekingu a zpět. Setkávání na cestách Starého světa ve 13. – 14. století*. Colloquia mediaevalia Pragensia 10. Praha: Centrum medievistických studií, 2008, s. 76. ISBN 9788070072745; ZAORAL, Roman. Silver and Glass in Trade Contacts between Bohemia and Venice. In *Forschungen in Lauriacum*. Band 15. Eds. Michael Alram, Hubert Emmerig, Reinhardt Harreither. Enns; Linz 2014, s. 149, 151. ISBN 9783902299093.

51 V Lübecku sa v r. 1339 a 1342 spomína krompašská meď (*cuprum Crumbacis*), vo Flámsku r. 1394 tichovodská meď (*Stilbacher coper*), v Bruggách podľa dokladov z r. 1395 aj 1404 poznali gelnickú (*Gilnisser coper*) a v Malborku novoveskú meď (*Neudorffer kopper*). HALAGA, Košice – Balt, ref. 5, s. 190, 192, 195; HALAGA, Kaufflute und Handelsgüter, ref. 8, s. 75.

52 DINI, I mercanti, ref. 18, s. 127-128; ŠTEFÁNIK, Martin. Úloha kremnického zlata v európskej finančno-hospodárskej kríze 14. storočia. In *Slovenská numizmatika*, 2011, roč. 19, s. 66-67. ISBN 9788097081904.

PRÍLOHY

Príloha č. 1

Krakovské právo skladu na med'

12. september 1306

Nos Wladislaus dei gracia dux Cracouiensis, Sandomiriensis, Syradie, Lancicie et Cuyaue, notumfacimus vniuersis presentes literas inspecturis, Quod Ciuitatis nostre Cracouiensis utilitatibus et profectibus intendentes, damus et concedimus Ciuibus nostris Cracouiensibus, ut deposicionem omium mercium et Rerum venalium in dicta Ciuitate habeant, prout melius et utilius pro Ciuitatis comodo poterunt edictare. Volumus eciam et promittimus, ut omnes Mercatores de quibuscumque Regionum partibus cum Mercibus ad dictam uenientes Ciuitatem, omnia ipsorum Mercimonia siue Merces vendere possunt hospitibus extraneis, uel alijs ementibus quibuscumque, excepto solo cupro, si adductum fuerit de Hungaria uel de Sandecz, uel de quibuscumque aliarum Regionum partibus siue locis, nulli extraneo, nisi Ciuibus nostris Cracouiensibus debet vendi; Et dicti mercatores nullatenus, nisi rebus et mercibus venditis, dictam nostram Ciuitatem Cracouiensem audeant pertransire. Ceterum addimus, ut predicti Mercatores de Hungaria uel de Sandecz, et de locis alijs quibuscumque cum cupro et alijs Mercibus uersus Thorun super acquis non audeant nauigare, neque in terra deducere, nisi prius dictum Cuprum et Mercimonia Cracouie deductum deponatur, et ibidem... Ciuibus nostris vendantur, prout superius est expressum. Amplius contractum empicionis bonorum... Comitis Dobeslai infra muros ciuitatis, que rite et rationabiliter annis pluribus possiderunt, eisdem Ciuibus nostris fauorabiliter confirmamus. Insuper omnibus Mercatoribus Pisces uel Allecia Cracouiam adducentibus, indulgemus integraliter, quod nullam partem cuiquam hominum soluere debeant de eisdem. Item admitimus et concedimus, ut quicumque... Ciuium nostrorum sepedicte Ciuitatis Sal apud nostros emerint Zupparios, vendendi idem Sal in Ciuitate nostra Cracouiensi liberam habeant facultatem. Bona eciam predicti Comitis Dobeslai extra muros prope Ciuitatem predicti Ciues Nostri tenere debent et habere, quemadmodum bona eiusdem infra muros possident atque tenent. Ceterum promittimus firmiter predictis nostris... Ciuibus et spondemus, quod nunquam Muros construere volumus inter Castrum et Ciuitatem nostram sepedictam, per quos Muros dictum Castrum Ciuitati predicte uniretur; Sed semper Castrum per se et Ciuitatem per se diuisim volumus remanere. – In cuius concessionis et donacionis euidenciam, presentes fieri mandauimus, nostri sigilli munimine roboratas. Actum presentibus hijs testibus: Venerabili domino Iohanne Episcopo Cracouiensi, domino Alberto Palatino Sandomiriensi, domino Nicolao Palatino Cracouiensi, domino Prandotha Castellano Sandomiriensi, domino Pacoslao Iudice Cracouiensi, domino Alexandro Castellano Wisliciensi, et domino Clemente Cancellario Curie nostre. Datum Cracouie, Anno domini Millesimo Trecentesimo sexto, pridie Idus Septembris, Indicione et Epacta quarta, concurrente vero quinto.

Originál sa nezachoval. Znenie privilégia je známe z odpisu krakovského biskupa Petra Wysza z roku 1401. PIEKOSIŃSKI, Franciszek (ed.). Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa, vol. I

(1257–1506). Codex diplomaticus civitatis cracoviensis. In *Monumenta mediæ aevi historica res gestas Poloniae illustrantia, tom. V.* Cracoviae : Sumptibus Academiae literarum Cracoviensis, typis emeridum „Czas“ 1879, s. 8-9, Nr. IV: 12. IX. 1306. Odpis tamže, s. 133-135, Nr. XCVI: 8. VI. 1401.

Príloha č. 2

Zásielka 70 centnárov medi z Elblagu do Flámska. Obchodná korešpondencia spred roku 1301 (datovanie podľa smrti adresáta, člena mestskej rady Bernarda z Kusfeldu, zavraždeného r. 1301)

Reuerentissimo domino suo, Bernhardo de Cusuelde, Gerhardus de Cusuelde, eius famulus,

subditus in culmine seruicij quantum potest ac honoris. Significo vestre dominacioni, quod uobis transmitto per Rutgerum de Cusuelde LX marcas || puri cum dimidia marca. Postea sciatis, quod transmisi uersus Flandriam LXX centenarios cupri et unum talentum cere. Illa bona || Johanni de Gustrowe misi. Cuprum predictum prouenit de bonis, que dominus meus Se[lghe]bodo de Crispin et uos in simul habuistis. De cupro prefato ego Gerhardus, vester famulus, persolui XXX marcas puri de bonis, que duco ex parte uestri. Postea sciatis, illa (s) sexaginta marcas cum dimidia, que [quas] uobis mitto per Rutgerum prefatum, similiter sunt de bonis uestris, que ego duco, et talentum cere, quod uersus Flandriam misi, constat X marc[is] minus quartali cum illo, quod ultra ponderabat, et similiter est de uestris bonis, que ego duco. Et sciatis, quod uersus Flandriam cum primis nauibus nulla plura bona mittam, quam audistis in precedentibus, et si uobis uideatur, quod cum illis bonis, que uersus Flandriam misi, persolvere non possitis, tunc mando uobis, ut tanta Flandriam transmittatis, quod ibidem persoluetis, quia spero, quod michi in breui bona debeant fieri persoluta in cupro uel in argento, et rogo, ut michi demandetis, utrum Lubeke uel Flandriam debeam transmittere. His uisis sciatis, quod cuprum prefatum per Conradum de Rekelinchusen in Elbingum misi, et nescio, in qua[m] nauim idem Conradus cuprum prefatum cum talento cere conducit, igitur uobis non demando, et me super hoc non cogitetis, quod argentum non est commutatum, quia in die Palmarum michi primo fiebat persolutum. Littera facta proxima sexta feria post Pascha.

Podľa ed. Urkunden der Stadt Lübeck. Hrsg. v. dem Vereine für Lübeckische Geschichte und Alterthumskunde, Bd. III. (Urkunden bis 1350). *Codex diplomaticus Lubecensis.* Lübeck : Ferdinand Grautoff, 1871, s. 36-37, Nr. XXXIV, ods. D.

Príloha č. 3

Libro di divisamenti di paesi e di misure di mercatantie alebo La Pratica della mercatura Obsahuje popis druhov medi vrátane východoslovenskej medi (*Rame di Pollana*) na trhu v Bruggách podľa F. B. Pegolottiho, agenta florentskej spoločnosti Bardiocov. Cca 1340.

Rame si è di due maniere come diremo qio appresso, cioè:

Rame duro ch'è in grandi pani fatti a modo di grandi migliacci così fatto: , ispugnoso e raschioso, e fannosene campane e mortai da speciale, e 'l suo corso si è in Brugia e in Fiandra a comunale pregio da 36 grossi tornesi d'argento il centinaio di Bruggia, e da lire ... a grossi in Vinegia, e in Cipri da 25 in 28 saracinati il cantaro di Cipri.

Rame di Pollana dolce che sono grande pezze e dilicate così fatte: , in colore gialletto e pezze lunghette e piane, e fannosene bacini e caldaie e secchie et altre stoviglie, e allegasene monete per la sua dolcezza, e suo comunale pregio si è in Bruggia in Fiandra da 44 in 46 tornesi grossi d'ariento il centinaio di Bruggia.

Rame di Gossellare, rame di Rocca mangna sono in pezze lunghette fatte al modo di quelle di Pollana, ma sono minori pezze così fatte: ed è più rosso rame che quello di Pollane, e fassene più sottili lavori siccome da frenai e altri più sottili lavorii. E queste due ragioni sono quasi d'una bontà, e sono d'una bontade come rame di Massa, e suo comunale pregio in Bruggia si è da 52 in 54 grossi tornesi d'ariento il centinaio a peso di Bruggia.

Rame di Papa, rame della bolla di San Marco di Vinegia sono quasi d'una ragione, ed è rame affinato e in piccioli pani a maniera di pani da mangiare così fatto: ed è molto vermiglio e rosso, e suo comunel pregio si è in Bruggia da 65 in 66 tornesi grossi il centinaio.

Rame affinato e messo in tavole a Vinegia si sono le tavole fatte in questo modo: lunghe 1 braccio e ampie $\frac{1}{2}$, e chiamasi rame in tavole dolce; e pruovasi in questo modo, che dall'uno de' cantoni si vi si dà suso col martello sopra l'ancudine, e se si tiene al martello e si piega senza schiantarsi si è buono e dolce, e se non si tiene al martello e schiantasi si è tenuto agro e non è buono; e queste cotali tavole di rame non è rosso come lo rame in pani anzi è in colore d'ottone giallo.

Rame ch'è in piccioli pani come i pani piccioli della bolla di San Marco di Vinegia che si chiama rame del lene in Vinegia, ed è quasi di bontà come quello della bolla o poco meno, e così rosso, et vale da ... per centinaio peggio che quello della bolla perchè non à la bolla di San Marco.

Originál sa nezachoval, odpis vyhotovil roku 1471 Filippo di Niccolò Frescobaldi, rukopis uložený v Biblioteca Riccardiana (Palazzo Medici-Riccardi, Florencia, Taliansko) nr. 2441. BALDUCCI PEGOLOTTI, Francesco. *La Pratica della mercatura*. Ed. Allan Evans. Cambridge; Massachusetts : Kraus Reprint, 1936, s. 380-381.

Príloha č. 4

Ceny medi typu *Rame de Pollana* v Benátkach podľa zaznamenaných predajov z testamentu Niccola Paoliniho. 28. júl 1324 – 11. september 1324

MCCCXXIII mense Iulii die XXVIII vendidimus libras III^MLXVIII Nicolao Miani S. Cassiani de Rame de Polana in racione de s. XV grossorum pro quolibet centenarior. Quod rame erat proiecto in tabulis.

...libr. XXII dnr. III grossorum et parv. VIII

...

Item eodem anno mense augusti vendidimus dicto Nicolao Miani libr. III^MDCCCCLXXVIII de rame de Pollana in tabulis in racione de libr. XXIII ad parvos pro quolibet centenarior. ...libr. DCCCCXIII s. XVIII dnr. VIII valentes libr. XXVIII s. XI dnr. Grossorum et parvorum XXI

...

Item vendidimus libr. VIII de dicto rame Andriolo Batirame S. Luce in dicta racione. ...grossorum XV et parv. XVII

...

Item MCCCXXIII mense septembris die XI inc. Vendidimus libr. III^MDCCXXVII de Rame de Polana quod erat ad getum Bonaventure Rizo campsori in racione de libr. XXI pro centenarior ad parvos.

...libr. DCCLXXXIII s. XV dnr. V ad parvos valentes libr. XXIII s. X dnr. V grossorum et parvos XXI.

Archivio di Stato di Venezia, Procuratori di San Marco, Misti, Busta 79 (Commissaria Niccolò Paolini), f. 2v-3r.

Príloha č. 5

Zápisy zo senátneho registru o vypravení flámskeho konvoja roku 1334
25. november 1333

V závere záznamu sa nachádza návrh N. Cocca a M. Cappella ohľadom zvýšenia limitu pre záťaž na lodiach pri návrate z Flámska. Využívali sa na ňu prepravované kovy vrátane medi, a to zo 70 na 80 „hrubých“ miliárov (1 hrubý miliár = 477 kg, por. pozn. č. 20). Takáto záťaž predstavovala v praxi niekoľko desiatok ton. Návrh je nadpísaný ako *Capta* (= schválený), ale v origináli chýba krížik, ktorý je vždy pripisovaný k prijatým návrhom.

Pars dominorum Nicolai Mauroceni, Bernardi Iustiniani sapientorum et Zanin Dandulo capitibus

Capta.

Quod ad viagium Flandris armentur per speciales personas galee VIII ita quod non sint plures nec pauciores, et quod illi qui voluerint armare ad ipsum viagium compareant et faciant se scribi ad curiam maiorem infra VIII dies dando plezariam de exequendo dictum viagium secundum usum. Et quicumque se scribi fecerint ad ipsum viagium po-

sint facere fieri galeas novas ad mensuram galearum quae nunc sunt pro dicto viagio, sev ad mensuras ad quas facte fuerunt secundum q. scripte sunt dicte mesure ad officium levantis non consilio novo de mensura galearum Flandriae, cum conditione quod dicte galee possint portare miliaria CCLXXX ad pondus subtile de mercimoniis de quibus teneantur portare ad minus miliaria CXX de havere subtili pro qualibet. Intelligendo quod bombex filatus, curamen conciatum, lumen de roza, ruba macinata, fustagni, uva passa et pulvis zuchari sint mercimonia grossa, verum si per mercationes vel alios eis presentaretur usque per tres dies ante diem sui termini caricandi, havere subtile ultra predictam quantitatem, teneantur illud recipere et caricare loco grossi, discaricando propterea de havere grosso quantum fuerit necesse pro recipiendo dictum havere subtile, et hoc sub pena dupplici nauli. Et si predictae galee non portarent predicta miliaria CXX de havere subtili, cadant de soldis XX grossorum pro quolibet miliario, de qua pena habeant officiales levantis tercium, accusator per quem veritas sciat tercium et teneatur de credencia, et Commune tercium. Et si non reperientur qui arment dictas VIII galeas non possint armari alique galee hoc anno in Flandris.

...

...

Dominorum Nicolao Cocho, Marini Capello

Capta

Item quod in redictu sicut poterant reducere pro sua savorna usque ad miliaria LXX ad pondus grossum de ferro plumbo rame stagno et alio metalo, sic possint reducere miliaria LXXX ad pondus grossum de dictis metalis.

Archivio di Stato di Venezia, Senato, Deliberazioni, Misti, Registro 16, f. 41v-42r (25. november 1333).

Čiastočne publ. ROMANIN, Samuele. *Storia documentata di Venezia*, tomo 3 (IIIa edizione). Venezia : Filippi, 1973, s. 274-275, doc. III (25. november 1333).

Regest publ. CESSI – BRUNETTI, *Le Deliberazioni*, ref. 31, s. 256-257 n. 284.

Príloha č. 6

Úryvok zo senátneho registra týkajúci sa prepravy medi pri vypravení flámskeho konvoja roku 1336

28. november 1335

Die XXVIII novembris

† Item cum oriatur sepe questio inter armatores et mercatores dictarum galearum, eo quod ramum quod caricatur datur solum in peciis et ad numerum peciarum et non per pondus, que pecie aliquando per medium franguntur et datur media pecia pro una in damnum mercatorum, vadit pars quod dictum ramum recipiatur et detur per pondus, ut omnis questionis materia extollatur.

Archivio di Stato di Venezia, Senato, Deliberazioni, Misti, Registro 17 f. 37v (28. november 1335).

Publ. LEDUC, Francois Xavier (ed.). *Venezia – Senato. Deliberazioni miste. Vol. 4. Registre XVII (1335–1339)*. Venise : Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti 2007, s. 153, nr. 392. ISBN 9788888143873.

Príloha č. 7

Opatrenia navrhované úradom *Procuratori del Comun* v Benátkach za účelom odstránenia strát vyplývajúcich z aktuálnych pomerov výkupu a spracovania medi v hutách v benátskom Ghetto. Spomínajú sa druhy medi, ktoré sa odovzdávajú predstaveným Ghetto, medzi nimi aj východoslovenská meď (*ramen de Pollana*)

19. november 1334

1334, die XIX novembris, secunde indictionis.

Per rellationem officialium Geti raminis coram provisoribus communis factam clare constat, maximum damnum et damagium commune subtinuisse. Et super inde auditis et examinatis pluribus personis de huiusmodi negocio informatis, consulunt, quod super hoc est providendum, et quod aliquod remedium reperiatur, ut commune non recipiat tantum damnum; quibus examinatis per dictos provisosores communis, propterea consulunt provisosores communis, quod de omnibus raminibus, que ponentur in geto communis, videlicet tamen sancti Marci, ramen a duabus bullis, ramen dal R., ramen de Pollana et ramen de Ragusio solvi debeat communi pro affinatura sicut hactenus solitum est solvere, hac conditione, quod mediatores teneantur et debeant dimittere et relaxare in geto predicto, ut officiales geti de cetero non teneantur emere ramina, que emere tenebantur pro satisfactione mercatorum, quibus ramen deficiebat.

Item quod si aliquis voluerit in toto tempore officialium fieri facere gratiam de ramine de Pollana quod sicut solebant solvi libras XXII pro milliario communi ita solvi debeant ipsi communi libras XXV ad grossos pro milliario.

Item quod si aliquis voluerit in ipso tempore fieri facere gratiam de ramine Sancti Marci solvere debeat ipsi communi libras XXXII ad grossos pro milliario.

Item quod si aliquis voluerit infra temporis VIII mensium in quibus non recipitur ramen in Geto facere laborari Ramen Sancti Marci extra getum vel ipsum mittere extra terram non affinatum, solvere debeat communi libras XIII ad grossos pro milliario, remanentibus in sua firmitate Raminibus a duabus bullis et dal R. scilicet solventibus libras X ad grossos pro milliario / non intercluso in hoc Ramine dato ad laborandum extra terram gettum nec de illo de quo laborando cum magistris fuerit in concordia usque heri per diem s. XVIIIo presentis mensis dando sacramentum tam mercatoribus quam magistris s. de tanta quantitate expressa pro qua pepigerit cum magistris.

Item quod sicut ramen de Ragusio solvere solebat libras XXX ad grossos pro affinatura pro milliario, sic de cetero solvere debeat libras XXXII ad grossos pro milliario.

....
Archivio di Stato di Venezia, Libri commemoriali vol. III c. 143v (137v), Nr. 394.

Príloha č. 8

Zníženie cla na meď a cín dovážaných z Flámska do Benátok
29.júl 1346

Capta

† *Cum de rame et stagno conducitur Venecias de partibus Flandrie solvantur decem sev undecim pro centenario et ista de causa mercatores non conducant de ipso eo quod propter gravitatem dacia nichil lucrantur. Vadit pars, pro bono comunis et mercatorum, quod sicut de ipso rame et stagno solvuntur undecim pro centenario, ita amodo possit conduci Venecias solvendo solum quinque pro centenario et sic consulunt provisoires comunis et sapientes daciurum. Et si consilium et cetera.*

Archivio di Stato di Venezia, Senato, Deliberazioni, Misti, Registro 23 f. 54v (29. júl 1346). Publ. GIRARDI, Francesca (ed.). *Venezia – Senato. Deliberazioni miste. Vol. 10. Registro XXIII (1345–1347)*. Venezia : Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, 2004, s. 176, nr. 518. ISBN 888143580.

* Táto práca bola podporená agentúrou VEGA v rámci projektu: VEGA 2/0079/14: *Sociálny a demografický vývoj miest na Slovensku v stredoveku* a Agentúrou pre vedu a výskum v rámci projektu APVV-0051-12: *Hrady na Slovensku*.

“RAME DI POLLANA”

DAS AUS ZIPS-GEMER REGION AUSGEFÜHRTE KUPFER IN FLANDERN
UND IN VENEDIG IM ERSTEN DRITTEL DES 14. JAHRHUNDERT

MARTIN ŠTEFÁNIK

Die ersten dokumentierten Exporte des slowakischen Kupfers ins Ausland im Mittelalter stellte bereits am Anfang des 14. Jh. die Ausfuhr des ostslowakischen Kupfers aus Zips und Gemer-Region über den polnischen Weg (Route Alt Sandez–Krakau-Thorn mit der Alternative über Breslau-Stettin) und weiter durch die Hansestädte bis nach Flandern dar. Dort wurde es wegen diesem Transit als „polnisches Kupfer“ (Rame di Pollana) bezeichnet. Im Zentrum des flämischen Handels – Brügge – begegnete die „germanische“ der „romanischen“ Welt. Eine detaillierte Beschreibung der Handelsbräuche in Brügge verfasste gegen 1340 ein Agent der florentinischen Bankgesellschaft Bardi, Fr. Balducci Pegolotti, in Form eines für die reisenden Kaufleute vorgesehenen Kompendiums (Pratica della mercatura). Laut Pegolotti war das gelblich gefarbte und für die Herstellung des Geschirrzeugs sowie Kupfermünzen bestimmte Rame di Pollana auf dem Brügger Markt stark vertreten. Aus Brügge wurde es in Form der langen Flachplatten auf den Galleerenkonvois (sog. mude) nach Venedig gebracht. U.a. dienten die Platten auch für die richtige Gewichtsverteilung beim Schifffahrttransport. Aus venezianischen Archiven verfügen wir über zahlreichen Belege über die Anwesenheit des Rame de Pollana in der Lagunenstadt: bei der Nachlassauseinandersetzung des verstorbenen venezianischen Kaufmannes Niccolo Paolini im Jahre 1324 erwähnt man 4 Verkäufe im Gesamtmenge von 108 Zentner (= ungefähr 5,15 Tonnen) solchen Kupfers. Die venezianischen Kaufleute übergaben das Kupfer in das sog. Ghetto (was im

damaligen Kontext ein Ort mit Schmelzöfen im venezianischen Viertel Cannareggio bezeichnete), wo es unter der Aufsicht staatlicher Fachleute weiter verarbeitet wurde. In der Nennungsliste von 5 Kupfersorten im Jahre 1334 wird auch das ostslowakische Rame de Pollana erwähnt, wessen Bearbeitungsgebühr damals um 12% erhöht wurde. Der Transport auf den flämischen Konvois unter der Umleitung Europas lohnte sich und erwies sich trotz großer Entfernung und Dauer als lukrativ. Erst als man 1339 für eine längere Zeit die flämischen Konvois eingestellt hatte, verschwinden gleichzeitig die Belege über das Kupfer Rame de Pollana. In den folgenden Jahren trat das in der Umgebung von Neusohl (slow. Banská Bystrica) abgebautes Kupfer in den Vordergrund, welches als Rame de Xolio bezeichnet und nach Venedig unter der starken Finanzbeteiligung der florentinischen Medici-Gesellschaft geliefert wurde.

PhDr. Martin Štefánik, PhD.
Historický ústav SAV
P. O. BOX 198, 814 99 Bratislava, Klemensova 19
e-mail: martin.stefanik@savba.sk